

عاشورا و منطق گفت و گو

وقتی در باب معضلات اعتقادی و حتی سیاسی در برابر قدرت‌های بزرگ گزینه گفت‌وگو به‌عنوان یک راه‌حل مطرح می‌شود، معمولاً عده‌ای در برابر این گزینه موضع مخالف می‌گیرند.

وقتی در باب معضلات اعتقادی و حتی سیاسی در برابر قدرت‌های بزرگ گزینه گفت‌وگو به‌عنوان یک راه‌حل مطرح می‌شود، معمولاً عده‌ای در برابر این گزینه موضع مخالف می‌گیرند.

بهانه این عده این است که گزینه گفت و گو الزاما به معنای سازش و دست برداشتن از اصول و ارزش هاست. حتی بعضا گفته می شود قدرت های بزرگ، قدرت خود را در گفت و گو بر مخاطب تحمیل می کنند و نتیجه مطلوب خود را از آن گفت و گو بیرون خواهند کشید. مباحثه های سیاسی درخصوص گفت و گو با قدرت ها، گاهی به برخی ارجاعات دینی نیز می رسد و موافقان و مخالفان گفت و گو مصادیقی از تاریخ اسلام ارائه می کنند.

از نگاه شیعه، واقعه عاشورا مصاف و مواجهه حقیقت اسلام با ظلم و بیداد است. این مصاف چنان بود که پیش از وقوع آن، امام و همه یارانش به نتیجه آن، یعنی شهادت مبارزان و به اسارت رفتن بازماندگان علم داشتند. اما آنها مرگ و اسارت با عزت را بر زندگی و آزادی با ذلت ترجیح دادند. بنابراین تن ندادن به ذلت، یک اصل فرهنگی و شیعی و نهادینه شده بین شیعیان است. از سوی دیگر گفت و گو و مذاکره، در برابر جنگ و مبارزه قرار دارد. پس پذیرش منطق گفت و گو می تواند این اصل اولیه شیعی را به مخاطره افکند و زمینه تن دادن به ذلت را فراهم کند. با این مضمون که محوریت دادن به مذاکره ما را از هدف عاشورایی و بینش حسینی «هیئات متا الذله» دور خواهد کرد.

اما توجه به این نکته ضروری است که در این گفتمان، ناآگاهانه، برخی اعمال و گفتار امام حسین(ع) و نیز سایر ائمه نادیده گرفته می شود. مذاکره این نیست که ما اصول و موازین خود را بازگو کنیم و دیگران، اعم از مردم کوچه و بازار تا قدرت های بزرگ صرفا آن را بپذیرند و موضعی دیگر نداشته باشند. این منطق، نه در مورد زندگی دیگر ائمه صادق است و نه درباره خود واقعه عاشورا و حضرت اباعبدالله(ع).

با نگاهی گذرا به مقدمات واقعه عاشورا در می یابیم اعمال و کنش های امام که به حضور ایشان در کربلا منجر شد، به هیچ وجه یک طرفه و دلیخواهی نبوده، بلکه ناظر به موضعگیری ها و خواست و مطالبات دیگران بوده است. امام حسین(ع) از عربستان به سمت کوفه رهسپار شد، اما هر مسلمانی که اندک اطلاعات تاریخی ای درباره این واقعه مهم دارد می داند این حرکت به خواست کثیری از مردم کوفه اتفاق افتاد. بنابراین منطق امام، یک منطق یکسویه و خودمحور نبود، بلکه ناظر به زمینه های اجتماعی بود و نکته مهم تر اینجاست که وقتی امام متوجه شد این زمینه اجتماعی با تفرندهای بنی امیه از بین رفته است، در عین حفظ و پافشاری بر اصول اولیه خود، منطق خود را به اهل کوفه تحمیل نکرد. امام پس از مواجهه با لشکر عمر سعد و حضور کثیری از همان مردمی که او را به کوفه دعوت کرده بودند، در لشکر عمر سعد به آنها پیشنهاد گفت و گو داد. آنچه خط قرمز امام بود، عدم جنگیدن یا مذاکره نکردن نبود، بلکه خط قرمز امام پذیرش و بیعت با ستمگر و منحرف بود.

امام در گفت و گویی که با عمر سعد داشت در پاسخ به پرسش او که چرا ایشان به سمت کوفه آمده، فرمود به خواست اهل کوفه آمده ولی حال اگر آنها چیز دیگری می خواهند باز خواهد گشت و به این وسیله راه را برای ابن زیاد و یزید برای تن ندادن به جنگ باز گذاشت. حتی بر اساس برخی اسناد و روایات عمر سعد از این موضع امام خشنود شد و حتی وقتی پیغام این پیشنهاد به ابن زیاد رسید، او مسیر را برای پایان دادن به ماجرا باز دید. اما شمر مانع شد تا ابن زیاد از این پیشنهاد استفاده کند و از او خواست برای امام شرط بگذارد که یا بجنگد یا بیعت کند. کلام امام چنان نافذ و منطقی قوی بود که حتی هنگام نبرد نیز هرگاه خطاب به دشمنان جملاتی می گفت آنها را تحت تاثیر قرار می داد، چنان که فرماندهان دشمن مدام دستور می دادند نگذارید حسین(ع) با لشکر گفت و گو کند. امام حسین(ع) به عنوان الگویی برای همه آزادگان تاریخ در برابر ظلم و ستم جابرانه که خود را به منطق جاهلانه یکسویه نگر و من محور آذین کرده بود، شجاعانه ایستاد و تا پای جان از عزت خود و خاندان و یارانش دفاع کرد و بر همه دوستدارانش تا ابد، عزت بخشید. اما هم امام حسین(ع) و هم دیگر ائمه طی دوران امامتشان به پیروان خود آموختند در برهه های مختلف باید همواره در مواجهه با دشمنان، گفت و گو و تعامل در صلح را بر قهر و جنگ مقدم داشت و تا زمانی که امکان برقراری یک تعامل و گفت و گوی واقعی - ولو با حداقل شرایط آن - وجود دارد، نباید قهر و جنگ را مقدم داشت، این مشی اسلامی و شیعی ائمه بوده است، بنابراین نمی توان بر مبنای دفاع از اصول اسلامی و شیعی هرگونه گفت و گو را نفی کرد، مگر آنکه همان گفت و گو متضمن ذلت و خواری باشد.

ساعد عالمی / جام جم

